

Danmarks tekniske
museum

ÅRBOG 1981

Danmarks Tekniske Museum blev hærget af en brand juni 1978.

Mange af kameraer gik tabt ved denne brand desværre især trækameraer (Nellerød)

I 1981 var der en særudstilling "Fotohistorisk kalvakade". I den forbindelse grundlæggeren af Danmarks Fotohistorisk Museum i Herning (pt febr. 2022 nedlukket) Sigfred Løvstad en artikel i Årbogen "Om danske Kamerafabrikanter"

Cyclist!
 Du kan ikke følge mig, nok
 Du ikke har
Mathiasens
Cycle-
Motor,
 der kan paasættes enhver Cykel

Katzenel Sæson.
 Paa alle de store Cykelhandlere.

En gros Depot- for Cycle-Motoren,
Nygade 7,

*Pedderson, Pedderson, hvad er der løs -
 hun slap jo fra mig, den pokkers tos.
 Med 4 miles fart afsted hun suser,
 - og jeg på min gamle skærveknuser!
 Pedderson, Pedderson, hør disse ord,
 køb en Mathiasen forbjuksmotor!*

(Fra et udstillingsprogram i Tivoli, København, 1905)

Annonce fra en udstilling i Tivoli 1905.

franske »Velo Solex« knallert, der i princippet er bygget på samme måde, solgtes i 1957 for 595 kr. komplet.

Hastrup, januar 1982, Tom H. Christensen

Om danske Kamerafabrikanter

af
 Sigfred Løvstad

Den følgende beretning om danske kamerafabrikanter er skrevet af Sigfred Løvstad, der i mere end 30 år har været fotohandler i Herning. I de sidste 20 år har Løvstad ydermere interesseret sig for fotografiets historie og bl.a. opbygget en samling af kameraer og fotografisk udstyr, der tæller mere end 2000 numre. Løvstads arbejde støttes fra mange sider, og planen er at oprette et fotohistorisk museum i Herning. Danmarks tekniske Museum har flere gange draget nytte af Sigfred Løvstads viden, dels i forbindelse med tidsbestemmelse af fotografisk materiel, dels i forbindelse med særudstillinger, herunder den seneste »Fotohistorisk kavalkade«. På denne måde er der skabt et grundlag for et fremtidigt samarbejde mellem specialmuseet og det almene tekniske museum.

Indledning

Det vil muligvis være således, at de fleste læsere uden speciel interesse for og kendskab til fotohistorie vil mene, at det må være såre beskedent, hvad der er frembragt her i landet af fotografiske kameraer. Dette er for så vidt rigtigt. Vi har ikke her nogen tradition for fotografisk industri, som vi kender det fra f.eks. nabolandet mod syd. Alligevel viser det sig ved nærmere studium, at der slet ikke er fremstillet så få fotografiske kameraer og andet fotografisk udstyr samt plader, rullefilm og fotografisk papir. Vor vel nok største virksomhed inden for området, film- og fotopapirfabrikken »Merkur«, der var beliggende i Valby, eksisterede fra før århundredskiftet til omkring 1963, da den udenlandske konkurrences tryk blev for hårdt.

Jeg vil i denne artikel beskæftige mig med tre meget forskellige initiativer, hvad angår kamerafremstilling i Danmark.

Det første drejer sig om eneren - autodidakten - Jens Poul An-

dersen - der virkede i Nellerød ved Helsingør i Nordsjælland. Hans meget specielle kameraproduktion havde sin hovedperiode fra midt i 1880'erne til et godt stykke ind i dette århundrede.

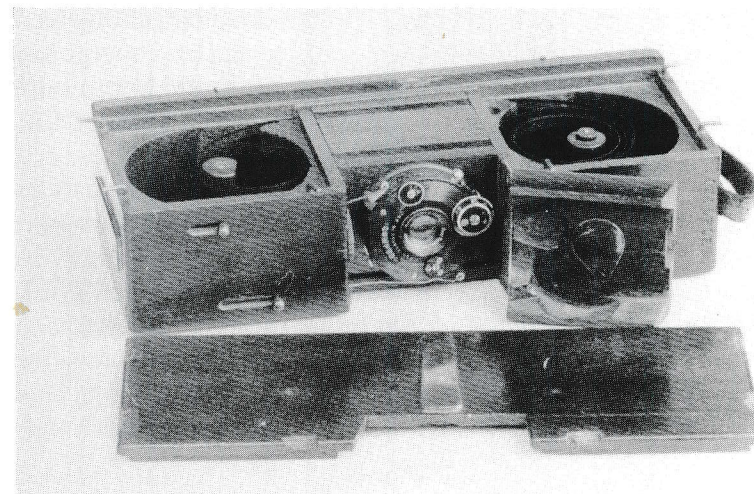
Den anden kamerafremstiller, som her omtales, er Jens Peter Hansen, populært kaldet »Norka-Hansen«. Medens landsbysnedkeren i Nellerød var den typiske ener, der selv lavede det hele, så opbyggede Norka-Hansen sin virksomhed på industriel basis. Han oprettede i 1914 Nordisk Kamerafabrik i Valby. Han søgte gennem stadig forædling af sine produkter primært at give erhvervsfotograferne bedre værktøj i hænde. Specielt hans Norka Multifotokameraer, der kom på markedet i 1933, fik i en årrække stor betydning for utallige portrætfotografer såvel her i landet som i de øvrige nordiske lande. Ja, på et tidspunkt var der tale om eksport til ikke mindre end 14 lande, deraf så fjerntliggende som Brasilien, Indien, USA og New Zealand.

Det sidste danske initiativ med hensyn til kamerafabrikation, der bliver omtalt, er af en helt anden slags. Det vedrører det danske formstøbte amatørkamera NEO-FOT, som i efterkrigsårene, indtil fotoimporten endelig blev frigivet ved årsskiftet 1953, fik meget stor betydning for den danske fotodetailhandel. I perioder havde man næsten været afskåret fra at kunne få varer.

Geniet fra Nellerød

Et gedigent atelierkamera i specialudførelse pryder plakaten for museets specialudstilling 1982: FOTOHISTORISK KAVALKADE. Der er tale om det kamera, som blev erhvervet på Bruun Rasmussens auktion i december 1980. Kameraet var eftertragtet i historisk sammenhæng. Hvorfor nu det?

Det skyldes to kendsgerninger. For det første er det bygget af den håndsnilde mand i Nellerød - Jens Poul Andersen, og for det andet er det bygget til hans velynder og kontakt udadtil kgl. hofotograf Peter Elfelt. Det var overraskende, det kom under hammeren. Det havde, siden det blev leveret i 1904, stået i Fa. Elfelts atelier Østergade 24, København. I alle tilfælde siden denne virksomhed i 1905 flyttede fra Kultorvet til Østergade.

Holger Rosenbergs kamera. Fotograferet af S. Løvstad 1977.

Hvem var denne landsbysnedker, hvis frembringelser fotohistorisk interesserede museer samler på med så stor interesse?

Ja, det ligger faktisk således, at kun en enkelt, af de der virkelig kendte ham, har efterladt os noget skriftligt af betydning¹. Det er Ill. Familie Journal's mangeårige rejsende medarbejder Holger Rosenberg. Han fik, ifølge hans egen oplysning, forbindelse med Nellerød-snedkeren, da han var i gang med forberedelser til rejsen gennem Bagindien og Kina i 1908². Rosenberg lånte da en kinooptager af Jens Poul Andersen. En af dem han selv havde bygget. Det er sikkert kendt, at Danmarks tekniske Museum i en lang årrække ejede det kamera - småbilledkamera - som havde fulgt Holger Rosenberg på mange af hans rejser rundt i verden. Desværre gik dette kamera tabt ved branden i 1978.

Jens Poul Andersen er født i 1844. Hans far var gårdejer i Husby. Hans far var nok landmand, men beskæftigede sig med meget andet derudover. Han havde stor interesse for maskiner og snedkeri og tilbragte mange timer i sit huggehus.

Det gjorde drengen Jens Poul også, når han ikke var i skole. Jens Poul var fingernem, og allerede som 8-årig kunne han hjælpe sin far i værkstedet, og som 12-årig lavede han sin første kommode. Han tegnede godt og viste usædvanlige evner til at udføre fint snedkerarbejde, og også metalarbejde tog han fat på.

At der må have været noget ved drengen, der vakte kloge folks opmærksomhed, er tydeligt nok, for bl.a. P.C. Skovgaard foranledigede, at han anbragtes i malerlære i Frederiksværk. Den store maler må have ment, at der gemte sig en kunstner i Jens Poul. Han blev dog selv klar over, at det ikke var maleriet, der passede for ham, men hans lyst for håndværk og teknik. Skønt 22 år satte han sig igen på skolebænken og det i den Classenske skole. Her vakte han bl.a. lærerens opmærksomhed ved sin evne til at håndtere skolens fysiske apparater.

Mange år senere betegnede Jens Poul Andersen selv dette skoleophold som helt uvurderligt. I 1866 var en solid skolegang for en landmandssøn meget langt fra at være en selvfølge.

Efter skolens afslutning fortsatte han med snedkeriet og arbejdede bl.a. en tid hos et stort snedkerfirma i København. Faderen havde solgt sin gård i Huseby og var flyttet til Nellerød. Det endte med, at Jens Poul flyttede hertil, indrettede sig et værksted i faderens gård og nedsatte sig som snedker.

Men det var ikke nogen almindelig snedker. Snart rygtedes det, at han kunne få såvel symaskiner som ure til at løbe igen, når de var gået i stå. Han kunne reparere violiner og konstruere alarmparater, der hjalp med til at redde kreaturer ud af brændende stalde m.m. Hans forskertrang førte ham en dag i besiddelse af Kleffels »Haandbog i Fotografi« ikke så længe efter, at denne tyske bog var blevet udsendt i dansk oversættelse i 1865. Det var det første virkelig omfattende værk på dansk, der beskrev hele den fotografiske proces incl. anvisninger på selv at fremstille de nødvendige apparater.

Denne bog kom til at betyde umådeligt for Jens Pouls livsværk. Han byggede et apparat til sig selv og begyndte at fotografere. Det må her huskes, at vi befinder os i de »våde« pladers tid. Fotografen

Jens Poul Andersen i sit værksted omkring år 1900. I baggrunden en fodbetjent drejebænk.

måtte selv præparere sine plader med den lysfølsomme hinde umiddelbart før brug. Skulle fotografering foregå udendørs, måtte man derfor medføre en større oppakning, der bl.a. indeholdt et mørkekammertelt samt alle de nødvendige remedier og præparater. Dette følte Jens Poul selvfølgelig var besværligt, som så mange andre udøvere af den fotografiske kunst på den tid må have følt. Men Jens Poul gjorde noget ved det.

Transportabelt kamera

Året efter at han var flyttet ind i eget hus ved siden af faderens gård - det var i 1876 - udfærdigede han en ansøgning om eneret på et af ham opfundet »let transportabelt kamera, som kan benyttes hvor som helst uden anvendelse af mørkekammer«. Pr. 1. juni 1877 bevilges han af Kong Christian d. IX eneret på dette apparat i 5 år. Givet, som det hedder, under vort kongelige hånd og segl, på Bernstorff slot. Vi kender i dag desværre ikke denne konstruktion. I den fotohistoriske samling, som hoffotograf Peter Elfelt havde oparbejdet i Dansk fotografisk Forenings regi, fandtes såvel dette kamera som en senere tilsvarende konstruktion for stereoskopfotografi tillige med hans allerførste kamera fra 1866. Det er omtalt i en fortegnelse over foreningens ejendele i Dansk fotografisk Tidsskrift³. Men som det nok efterhånden er bekendt, ramtes denne fine historiske samling af en katastrofe i forbindelse med vildfarne bomber, da Shellhuset blev angrebet den 21. marts 1945. Så godt som hele den omfattende samling blev ved den lejlighed tilintetgjort.

Men opfindelsen var kommet for sent. Trods de 5 års eneret fik Jens Poul ikke noget ud af det. De nye tør-plader var på vej, og i årene umiddelbart efter eneretsbevillingens udstedelse trængte den tørre fabriksfremstillede plade sig frem og blev hurtigt enerådende.

Men der skete andre ting for geniet i Nellerød. I 1883 kom han i forbindelse med fotograf Peter L. Petersen (fra nov. 1901: Peter Elfelt). Dette har helt afgjort været en lykkelig hændelse for dem begge. Jens Poul Andersen fik forbindelse med et menneske, der kunne værdsætte og formidle hans frembringelser, og Peter Elfelt havde fundet en mester, der kunne fremstille lige, hvad han kunne ønske sig af fotografisk udstyr. Allerede før Peter L. Petersen etablerede sig i 1890 på Kultorvet i København, averterer han i fotografforeningens tidsskrift, at han har »forhandling af Andersens kameraer«.

Jens Poul Andersen foretog i 1887 en rejse til England for at besøge en udstilling af fotografiapparater i Manchester. Året efter

udstillede han selv på »Den store nordiske Industri og Landbrug-udstilling« i København (1888). Han anføres i udstillingsfortegnelsen som: »Andersen J.P. mekanikus, Nellerød pr. Helsingør«. Det fortælles i et udstillingsreferat, at han udstiller »en del veludførte Kameraer, ved hvilket man dog savner de nyeste forbedringer på dette område«. Denne meget beherskede omtale tjener ikke referenten til ære. J.P.A. blev da også meget bitter derover og udtrykker formodning om, at kameraimportører har påvirket omtalen af hans produkter. Det var også en absolut uretfærdighed, der her blev begået. Det er i dag tydeligt for historieforskere, at Jens Poul Andersens kameraer på mange punkter ikke blot var lige så gode, men også bedre, mere solide og forsynet med gennemtænkte detaljer i sammenligning med mange af de store udenlandske fabrikkers apparater.

Den samvittighedsfulde og meget omhyggelige håndværker træder tydeligt frem, når hans ting i dag sammenholdes med samtidens produkter. Samarbejdet med Elfelt varede hele livet. Og noget af dette samarbejdes betydeligste resultater er skabelsen af mulighed for meget tidlig optagelse af levende billeder i Danmark.

Peter Elfelt var levende interesseret i alt, hvad der foregik i hans samtid og indenfor hans fagområde. Meget hurtigt oparbejdede han en betydelig fotografisk virksomhed i København.

Levende billeder

Da det i 1895 rygtedes, at brdr. Lumière i Paris havde konstrueret en maskine til optagelse og gengivelse af levende billeder, vakttes interessen hos Elfelt. Han havde forretningsmæssig forbindelse med Lumière og søgte at købe et af de nye apparater. Han rejste endda til Paris for at forhandle om det. Men Lumière brødrene ville ikke sælge. Opfindelsen var endnu så ny, og fabrikken uddannede selv fotografer og ønskede at beholde sit monopol. Skulle der filmes noget i København, så kunne de sende en fotograf derop.

Og så er det, at det fantastiske sker. Efter sin hjemkomst fra Pa-

ris tager Elfelt op til Nellerød og beskriver her Lumières apparat for Jens Poul Andersen, så denne sættes i stand til at bygge et lignende apparat. Ja, lignende er nu ikke helt rigtig. Det kan det samme, det vil sige optage levende billeder på en filmstrimmel, men den håndsnilde mand lavede sin egen konstruktion selv om hovedidéen naturligvis er Lumières. Med dette apparat optog Elfelt levende billeder i Danmark meget tidligt. Det er uklart, om de første optagelser er fra 1896 eller 97. Men en kendsgerning er det, at dette samspil mellem en initiativfuld fotograf og en meget fignem snedker i landsbyen Nellerød bevirkede, at vi i Danmark har det største antal tidlige film i verden - næst efter Frankrig.

Nogle år senere byggede Jens Poul Andersen en forbedret optager til Elfelt. Denne overgår på flere punkter samtidige optagere. Denne optager har kunnet ses i sommerens fotokavalkade på Teknisk Museum.

Man kan så spørge, hvorfor dette ikke fik betydning længere ud. Hvorfor startedes der ikke en produktion af kinooptagere. Vi kender ikke svaret. Men ligger det ikke deri, at værkstedet ikke tillod en større produktion på håndværksmæssig basis. Og Elfelt fik det udstyr, han skulle bruge, fremstillet helt efter sit eget ønske og behov og kan ikke have følt sig tilskyndet til at tage initiativer for grundlæggelse af større produktion.

Jens Poul Andersens kameraproduktion er betydelig, set ud fra den omstændighed at han var alene på værkstedet, og at alt var individuelt håndværksarbejde. Elfelt averterede som nævnt med, at han forhandlede Andersens kameraer og nævner i annoncer fire hovedtyper. Jeg har søgt at registrere, hvad der findes i private som offentlige samlinger. Heraf fremgår, at han ofte har fremstillet tingene, netop som den enkelte har ønsket det. Netop dette individuelle har jo nok været hans styrke i forhold til de færdige fabriksprodukter.

For kort tid siden har jeg til det kommende fotomuseums samling anskaffet et par virkelig gode ting, der viser hans formåen. Det ene er et meget smukt og individuelt udført 9x12 cm kamera. Det er lavet til redaktør Bertel Møller, Kolding Avis ca. 1897, ef-

Peter Elfelt i sit atelier. Det store kamera er fremstillet af J.P. Andersen, Nellerød, og findes nu i Teknisk Museums samlinger.

ter dennes egen anvisning. Samlingen fik i øvrigt ved samme lejlighed nogle breve skrevet af Nellerød-geniet. Det er de eneste skriftlige ting fra Jens Poul Andersens hånd, jeg har kendskab til. Alle hans private papirer blev brændt efter hans død. Af korre-

spondancen fremgår, at der har bestået et nært samarbejde mellem Kolding-redaktøren og J.P.A. Bertel Møller var en meget ivrig fotoamatør, og han havde mange udenlandsforbindelser, gennem hvilke han bl.a. formidlede Nellerød-opfindelser. Nævnte korrespondance omhandler et system, der skulle gøre det muligt at optage og gengive levende billeder med stereovirkning. Det har endnu ikke kunnet bekræftes, at der blev »pølser af det skind«.

Det andet kamera, der nylig er tilgået samlingen, er et småbilledkamera. Hermed kendes der nu fire af disse, selv om de afviger fra hinanden i konstruktionen. Det mest kendte er det allerede omtalte, som fulgte Holger Rosenberg verden rundt i mange år. På udstillingen FOTOHISTORISK KAVALKADE ses et andet småbilledkamera. Det fandtes i Nationalmuseets magasiner i Brede. Der er i øvrigt et mere, næsten magen til, i Brede-samlingen. Der er det særlige ved det nu sidst opdukkede 35 mm kamera, at det er beregnet til perforeret 35 mm film, ganske som ethvert småbilledkamera i dag bruger. De øvrige tre er alle konstrueret til en uopereret film for derved at få et større filmformat.

Hovedparten af Jens Poul Andersens produktion har ligget i 90'erne og et stykke ind i dette århundrede. Hans kameraer er nummereret. Det højeste nummer, der indtil nu kendes, er 320, og det hævdes at være fremstillet i 1920.

Foruden kameraer fremstillede J.P.A. også visse andre ting. Bl.a. kendes stereobetrægere i forskellig udførelse samt stativer og andet mindre tilbehør.

Jens Poul Andersen levede yderst stilfærdigt og spartansk. Han fordrede ikke meget af livet. Tydeligvis gik for ham kvalitet forud for kvantitet. Mange af de fint tilpassede ting må have været ganske tidsrøvende. I april 1933 træffer man en enkelt annonce i Dansk fotografisk Tidsskrift indrykket af Jens Poul Andersen. Han tilbyder reparation af stativer og kameraer samt modtager bestilling på nye. J.P.A. er på dette tidspunkt 89 år (!).

Jens Poul Andersen døde i 1935 - 91 år gammel. Hans 80'års dag omtaltes i Dansk fotografisk Tidsskrift i 1924 - af Peter Elfelt. Men efter hans død er der ingen nekrolog at finde i tidsskriftet.

Den eneste der kunne have skrevet det - Peter Elfelt - var død 3 år i forvejen.

Litteraturhenvisninger:

¹ Frederiksborg Amts Aarbog 1941 s. 3-15.

² Holger Rosenberg: Jorden rundt med Holger Rosenberg (1951) s. 124/126. Iøvrigt findes omtale i »Beretninger fra dansk fotografisk Forening« december 1887 s. 369. Samme juni/juli 1888 s. 87 og samme september 1888 s. 139. Dansk fotografisk Tidsskrift december 1906 s. 179-180. Samme november 1924 s. 94, samme nr. 2/1979 s. 96-100.

»Norka-Hansen« - dansk kamerabygger

Der findes næppe den familie, der ikke i 30'erne og 40'erne fik taget »ark«-fotos hos fotografen. Disse specielle billeder var sammensat af et antal mindre billeder med hvide mellemrum. Måske klippede man de enkelte billeder ud til fordeling blandt slægt og venner. Ofte blev hele arket indrammet og hængt på væggen.

Seriearkene, med et større eller mindre antal billeder, var i en lang periode overordentlig populære. Det startede her i landet med Polyfoto i 1932. Man fik 48 små billeder kopieret på et stort ark for kun kr. 2,50. En uhørt billig pris. Portrætfotografi havde hidtil været en ret »stilig« sag. Det var en alvorlig forestilling at »gå til fotograf«. Nu blev det pludselig nærmest kastet i grams, og fotograferne følte sig truet. Kampen blev taget op på mange måder. Den »rigtige« fotograf lavede sine billeder endnu bedre og gjorde mere ud af de enkelte optagelser til forskel fra »maskinfotografen«. Andre gik direkte i krig med billig-billederne, idet de mente at skulle ned på samme niveau.

En fotograf i Viborg omkonstruerede en almindelig pladekassette, således at han med sit traditionelle atelierkamera også kunne levere 48-ark. Han slæbtes for retten af Polyfoto, der mente, han var gået deres idé for nær. De havde jo patenteret deres kamera. Men det færdige produkt med mange små billeder på eet stykke papir, adskilt af smalle hvide felter påvistes i retten at være en gammel idé. Det havde været kendt langt tilbage i forrige århundrede. Intet nyt under solen. Polyfoto tabte sagen. Dette gav frit slag for andre.

Ni billeder af kamerafabrikant Jens Peter Hansen. Ikke alle er egentlige portrætbilleder, men de er på det nærmeste fordelt over fabrikantens 95 leveår.

En af de kamerafabrikanter, der fik størst betydning for fotografierne i 30'ernes kriseår, var uden diskussion Jens Peter Hansen - bedre kendt blandt fotografer som Norka-Hansen. Dette tilnavn kom helt enkelt af, at hans kamera kaldtes »Norka«, udledt af firmanavnet »Nordisk Kamerafabrik«. J.P. Hansen havde allerede startet firmaet i 1914, kort før første verdenskrig. Dette kunne ikke undgå at påvirke fabrikationen, så de første år var meget vanskelige.

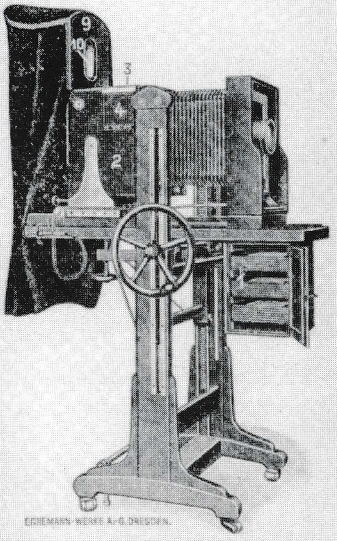
Det første Norka var et atelierkamera, beregnet for 12x16 $\frac{1}{2}$ plader. Det byggede på en genial idé, et fra datidens magasinkameraer velkendt princip med hensyn til pladevekslingen. Overført til det store atelierkamera lykkedes det for J.P. Hansen at skabe et af de mest brugsrigtige kameraer af den store ateliertype, der overhovedet har været fremme. Man kan undre sig over, at kameraet alligevel ikke fik større succes, end tilfældet var. Der blev dog fremstillet et pænt antal bl.a. på licens i udlandet. F.eks. fik han en aftale i stand med det store tyske fotofirma Ernemann Werke i Dresden. Også det engelske Marion og Co. i London blev der sluttet kontrakt med.

I 1920 foretog J.P. Hansen et stort eksportfremstød i USA. Han opholdt sig derovre i hele 6 måneder. I korrespondancen hjem fortæller han om sine vanskeligheder. Markedet beherskedes dengang helt af mastodonten Kodak. Der var derforuden 3 store firmaer i fotobranchen. Men, som han skriver, hvor store de end hver for sig er, så har de tilsammen kun en markedsandel på 10%. Resten har Kodak. Dette betød, at en vare, som Kodak ikke gik ind for, heller ikke kunne sælges.

Man var imponeret over bl.a. atelierkameraet. J.P. Hansen havde en stor prøvekollektion med »over dammen«, men da Kodak ikke ville købe, kunne den heller ikke afsættes andre steder. Det kan nok være lidt svært at forstå i dag. Meget har ændret sig siden.

Alligevel var det hos Kodak, han gjorde den største handel, idet han solgte dem et patent vedrørende en mørkekammerlampe. Det indbragte hans firma et tusinde dollar. Det var dengang i danske kroner 7.140. Det mere end dækkede de samlede rejseudgif-

 Gebrauchsanweisung
 zur
**Ernemann Wechselmagazin-
 Ateliercamera „NORKA“**
 Bildgröße 12×16 $\frac{1}{2}$ cm oder kleiner für Hoch- und Queraufnahmen

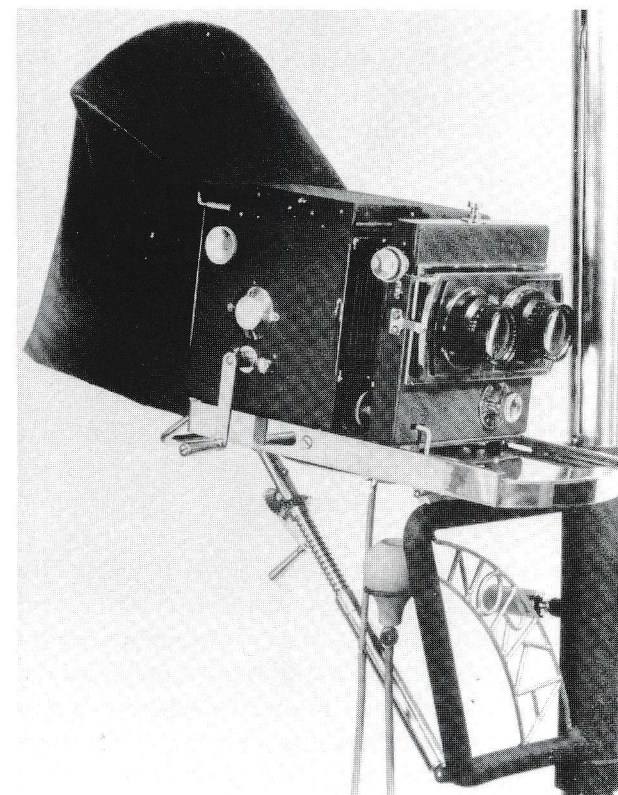

ERNEMANN-WERKE A.-G. DRESDEN.
 Abb. 1
 Ernemann „Norka“-Ateliercamera

1. Einlegen der Platten in die Kassetten
 Das Einlegen der Platten erfolgt wie üblich in der Dunkel-
 kammer.
 Die beschickten Kassetten sind so übereinanderzulegen, daß
 die Stifte übereinander zu liegen kommen und außerdem die
 durch einen weißen Strich gekennzeichneten Seiten.

Forsiden af en tysk brochure om Norka-kameraet. Der blev også fremstillet brochurer på engelsk og russisk.

ter. Den imponerende kontrakt findes i min samling tillige med det øvrige store materiale fra Jens Peter Hansens virksomhed gennem årene. Han var umådelig god til at gemme. Desværre var materialet ufuldstændigt og ganske rodet sammen, da jeg overtog det. Men det giver dog et ganske godt indblik i en dansk udviklings-, produktions- og salgsvirksomheds bestræbelser for at kæmpe sig igennem årene 1920-40. Ja, også frem i 50'erne møder vi en stadig aktiv J.P. Hansen.

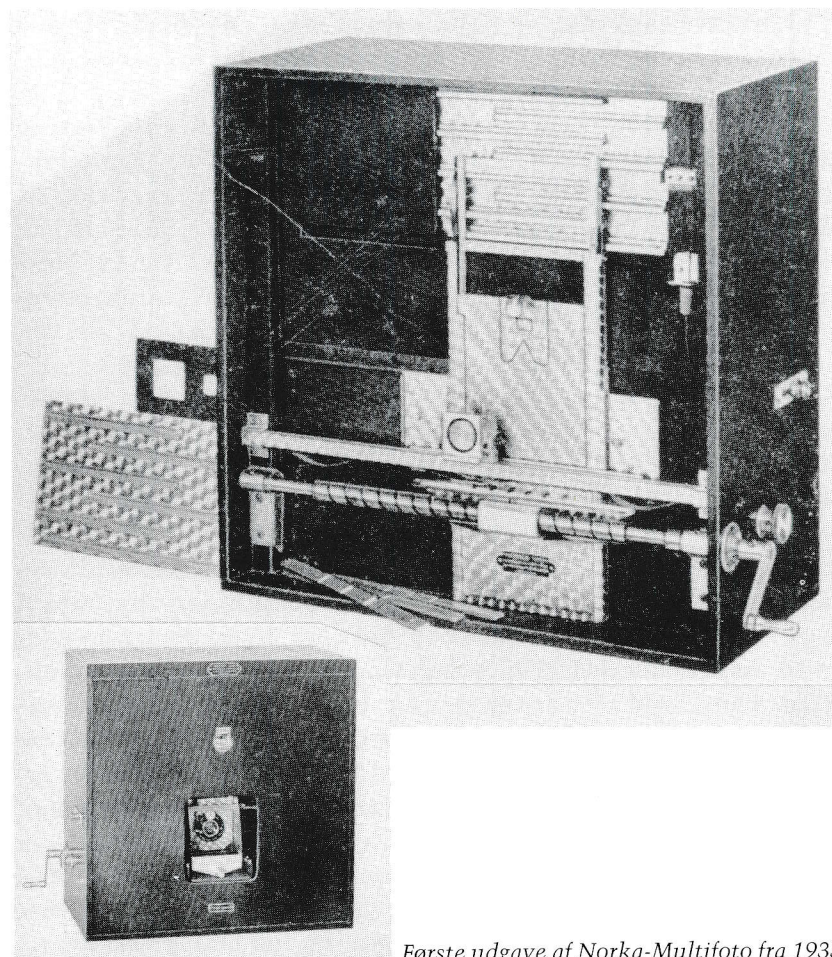
J.P. Hansens lyn-portræt-kamera fra 1951. Af forskellige grunde vandt det ikke stor udbredelse.

Han havde passeret de 75 år (1951), da han præsenterede endnu en nyhed - han kaldte apparatet for et Lyn-Portræt-Kamera. Det byggede for så vidt på den gamle idé fra det allerførste af hans egne atelierkameraer, men var ført frem i helt moderne udførelse. Et af dem er med på museets særudstilling. Det begejstrede mange fotografer. Bl.a. den dengang meget ansete engelske society-fotograf Baron. Han besøgte København for at fotografere »skønne kvinder« samt kongefamilien, og han købte J.P. Hansens nye kamera, straks han så det.

Jens Peter Hansen var af den seje type. Helt op i sin høje alderdom var han virksom. I 1966 - 90 år gammel - skrev han f.eks. et 8 sider langt brev til Karl Krøyer og fremsatte mange tanker. Han ville gerne selv præsentere sine opfindelser og foreslår en aftale. Dog beklager han ikke at kunne den 5/10. Diamantbryllup - står der i en parentes. Det var hans og hans kones eget diamantbryllup.

Hans virksomhed, der gennem årene havde været ude for mange omskiftelser, fik sit virkelige gennembrud i 30'erne, i årene efter lanceringen af seriefoto-kameraet »Norka Multifoto«. Den første model blev præsenteret i 1934. Den senere meget moderniserede udgave blev bestselleren blandt de fotografer, der gik ind for serie eller arkfotografering. Det blev det kamera, der reddede utallige fotografer gennem de vanskelige år. Konkurrencen var hård. Ikke blot var der de billige »mangebilleder« fra Polyfoto. Også Kehlet begyndte i 30'erne at ekspandere med oprettelse af mange filialer.

Kehlet havde tidligt været kunde hos J.P. Hansen. Blandt mit materiale er således et brev fra Reimert Kehlet dateret 1919. Han rykker her for et forstørrelsesapparat, »som jeg savner hver dag«, skriver han. Kehlet mener sig i øvrigt berettiget til straks at »blive underrettet om nyheder, da jeg jo nu arbejder udelukkende med Deres maskiner og opfindelser«. Ved en Kehlet-udstilling, så tidligt som i 1917 på Charlottenborg, prangede Norka Atelierkameraet på en forhøjning flankeret af 2 dannebrogssflag tillige med inskriptionen: »Ikke for tusinder af kroner ville jeg undvære mit

Første udgave af Norka-Multifoto fra 1933.

vidunderkamera«. Det kan man da kalde en anbefaling.

På et tidspunkt havde Kehlet anskaffet ikke mindre end 15 stk. Norka Atelierkameraer. Kehlet var kræsen, så det siger noget om dette kameras fortræffelige egenskaber. Men da 30'ernes skarpe

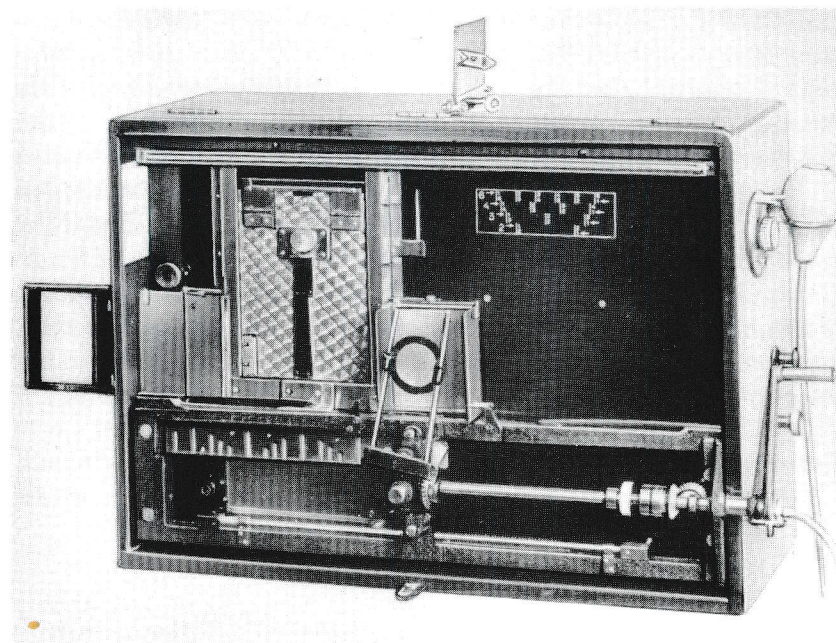
konkurrence satte ind, og Kehlet åbnede den ene filial efter den anden og satsede hårdt på seriefoto (ark), blev det ikke med Norka. Kehlet fik fremstillet sine egne kameraer.

Norka Multifoto-kameraet blev hurtig yderligere forbedret, og salget steg kraftigt. Hjemmemarkedet var betydeligt, og produktet gjorde sig også stærkt gældende på visse eksportmarkeder. På et tidspunkt var der tale om eksport til ikke mindre end 14 lande. Blandt disse var så fjerne steder som Brasilien, Indien og New Zealand. Et godt eksempel på Norka-kameraets betydning udenfor Danmark finder vi i den hilsen J.P. Hansen fik til sin 70 års dag fra Norge. Ved en generalforsamling i Oslo fotograflaug udtalte oldermændene fotograf Wardenær, at Norka-Hansen havde gjort mere for den norske fotografstand end nogen anden udlænding. Mødet fandt sted på selve 70 årsdagen, og man sendte J.P.H. et lykønskningstelegram.

Årene fra ca. 1935 og frem til krigsudbruddet i 1939 blev de bedste overhovedet for Nordisk Kamerafabrik. Krigsårene medførte mange vanskeligheder, og eksportmarkeder gik naturligt tabt. I 1944 havde fabrikken til huse i en ejendom, hvori der også var et uniformsskrædderi. Her blev lavet uniformer til værnemagten. En nat i juni 1944 blev denne virksomhed afbrændt ved en sabotageaktion, og Norka-virksomheden gik med. Kostbart værktøj og halvfabrikata gik tabt. J.P. Hansen afstod selv fra den daglige ledelse, da produktionen igen kom i gang. Han helligede sig bl.a. færdiggørelsen af det tidligere omtalte Lyn-Portræt-Kamera.

J.P. Hansens opfinderevner spredte sig over mange felter. Her er hovedsagelig omtalt hans kameraer, der da også helt klart var hans hovedprodukt. Men der kom i årenes løb mange andre ting til. Til fotograferne lavede han forstørrelsesapparater, kopikasser og mørkekammerlamper m.m. Men han gjorde sig også gældende udenfor fotoområdet. Han havde således på et tidspunkt stor succes med en pudderblæser for frugtavlere. I det overtagne arkivmateriale findes mange forskellige påhit, hvoraf de fleste dog aldrig kom i produktion.

J.P. Hansen var særdeles aktiv hele sit liv. Han var begyndt tid-

Norka-Multifoto supermodellen 1947.

ligt. Hans far drev en skosværtfabrik i Nakskov. Lidt kemisk viden har han nok skaffet sig. Som 18-19 årig gik han i gang med at fremstille en fotografisk fremkalder. Han kaldte produktet »Gloria« og puttede det i prangende emballage. Navnlig fik han gang i en eksport til Østrig af produktet. I 90'erne indbød han til subscriptions på et: »Fotografisk værk, der vil bringe interessante ting herhjemme på arkitekturens område«. Han annoncerede om månedlige hæfter indeholdende 5 stk. originale fotografier i formatet 26 x 31 cm. Der var planlagt udsendelse af 30-40 hæfter. Ved århundredskiftet finder vi ham hos fotograf Tønnies i Ålborg. Og her - i mørkekammeret - finder han sin Anna. De blev gift i 1906 og levede i et usædvanligt rigt ægteskab gennem næsten 65 år. J.P.

Hansen døde i 1971 i en alder af 95 år. Hans Anna fulgte ham kort tid efter.

J.P. Hansen tog hver morgen en spiseskefuld petroleum (!). Selv hævdede han, at det holdt ham ung og sygdomsfri. Andre ville det nok have slået ned. At han var stærk såvel fysisk som psykisk er en kendsgerning. Jeg kunne godt have fyldt mange flere sider om denne spændende mand og hans virke. Men pladsen tillader det ikke. Forhåbentlig lykkes det mig en dag at få afsluttet og financieret den bog om ham, som det flittige og ihærdige menneske fortjener. Og det er jo også historien om en virksomheds opståen, kamp, vækst under skiftende vilkår og tilsidst forsvinden, der her vil kunne skrives.

Litteraturhenvisninger

Dansk Fotografisk Tidsskrift nr. 2/1979 s. 111-116.

Dansk biografisk Leksikon bind 5 s. 635.

NEO-FOT - et dansk amatørkamera

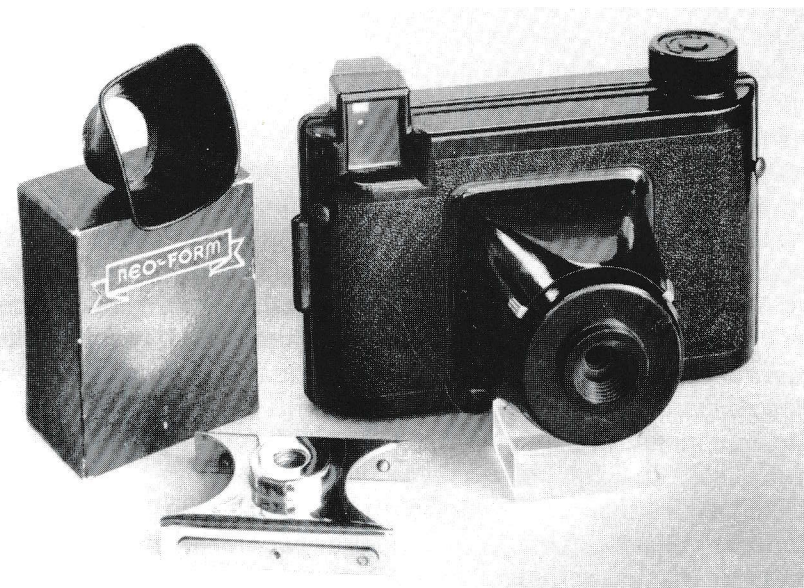
Vi har et ordsprog, der siger, at nød lærer nøgen kvinde at spinde. Det er faktisk et brugeligt ordsprog i forbindelse med den danske kameraproduktion, der her skal omtales.

Jeg har i de to foregående artikler beskæftiget mig med eneren, der fremstillede individuelle kameraer med stor håndværksmæssig præcision samt virksomheden med fabriksmæssig tilvirkning af såvel håndværksmæssig som kvalitetsmæssig fortrinlige apparater.

NEO-FOT var et formstøbt amatørkamera, der kom til verden i et land uden tradition for massefremstilling af netop kameraer. Gennem årene under den anden verdenskrig havde også fotobranchen stigende vanskeligheder med at fremskaffe tilstrækkeligt med varer til salg i fotobutikkerne. Vi blev naturligvis meget hurtigt lukket ude fra engelske og amerikanske leverandører. Men der kom dog krigen igennem varer frem fra Tyskland og enkelte andre europæiske lande. Mod krigens slutning gik leverancerne af forståelige grunde næsten helt i stå.

Allerede ret tidligt under krigen optog forskellige initiativrige folk fabrikation af en række tilbehørsdele. Også en kinogengiver, ja endda to forskellige blev det til (KZ og Pilot). Men en egentlig kameraproduktion blev det ikke til. Dels er en sådan produktion meget ressourcekrævende, dels skal der et betydeligt aftagerområde til, for at en produktion kan blive lønnende.

Men i slutningen af 1945 blev det kendt, at der var bestræbelser igang for at fremstille et dansk amatørkamera. Forventningerne var store - ikke mindst blandt fotohandlerne, der jo manglede varer i allerhøjeste grad. Krigens afslutning havde jo ikke straks bragt førkrigens vareudbud frem. Ja, der skulle endda gå adskillige år, før dette skete. I januar 1946 annonceres så for første gang presstof (bakelit)-kameraet NEO-FOT. Levering forventes at kunne begynde omkring 1. marts. Visse produktionsmæssige vanskeligheder bevirkede dog, at tiden blev trukket noget ud.

NEO-FOT kamera med tilbehør - modlysblænde og stativholder.

Vi vil kikke indenfor, hvor fabrikationen foregår. Det kan vi takket være en omtale i fotohandlerforeningens medlemsblad. Virksomheden er at finde på Amerikavej i København. Man fortæller, at der er tale om en betydelig virksomhed, der, når produktionen rigtig kommer i gang, vil kunne færdiggøre 250 stk. nye kameraer om dagen. Artiklen fortsætter: »Man træder ind i den store maskinhal, hvor maskinernes tusinde lyde fortæller, at her sker der noget. I hallens højre side står 3 store presser på rad. I den største presse sidder 2 blanke stålforme - hele små vidundere - til 24.000 kroner stykket. Råmaterialet fordeles i formene, og den store presse lukker sit stålgeb sammen og udøver et tryk på 50 ton. Den elektriske strøm sluttes - 6 minutter går - stålkerne åbner sig, og ud kommer 2 lækre velformede forstykker til NEO-FOT. Lukkeren, der sammen med objektivet er monteret på et selvstændigt stykke, monteres på plads, hvorefter apparatet går til eftersyn, inden det derefter går ud til de ventende fotohandlere, der med overbevisning kan sige, at her er det rigtige box-apparat, som både vi og fabrikanten kan være stolte af«.

I august 1946 afholdtes det 34. Danske Købestævne i Fredericia. NEO-FOT var repræsenteret med en iøjnefaldende stand, »som sikkert blev besøgt af hver eneste udstillingsgæst alene for standens smukke udseende«, skriver referenten. Der var rekordbesøg, idet 120.000 mennesker gæstede udstillingen. Det hedder videre i referatet, at NEO-FOT standen var belejret hver time på dagen af så mange mennesker, at det må have været en hård tøm for det demonstrerende personale at klare det. Det siger noget om en mangeltid, hvor præsentationen af et enkelt billigt amatørkamera kunne skabe så megen opmærksomhed. I øvrigt vistes på købestævnet et nyt kamera i format 6x6 - NEO-BOX 66. Der kom dog kun meget små mængder frem af denne, der viste sig for dyr at fremstille.

Den 10. oktober 1946 var der fint besøg på NEO-FOT fabrikken, der nu omtales beliggende i Dronningens Kovang ved Esrom sø. NEO-FORM er nu et interessentskab, som foruden kameraer fremstiller stativer, 16 mm kinospoler og radiokabinetter. Des-

uden arbejder man på udformningen af en husholdningsmaskine NEO-Math. Indehaverne er G. Carlson og Kaj Hyllested. Blandt de besøgende var repræsentanter for industrirådet, grosserer-societetet, varedirektoratet og fotohandlerforeningen samt de til fabrikken knyttede teknikere. Det blev oplyst denne dag, at man også påtænkte at fremstille et 6x9 boxkamera. Der var tillige planer om at konstruere et 8 mm smalfilmoptagerapparat. Ja, også et 6x9 klapkamera havde man i tankerne.

Ingen af disse ting kom dog nogensinde på markedet.

I foråret 1948 afholdtes i fotohandlerforeningens lokaler DANSK FOTO MESSE 1948. Her fremvistes alt, hvad dansk industri frembragte af fotografiske remedier. Og det var ikke småting. Blandt de særligt bemærkelsesværdige nyheder var en fotoelektrisk lysmåler (Nordlux). Der var et teknisk kamera i format 9x12 cm, og så i øvrigt et rigt udvalg af de danske krigs- og efterkrigsfrembringelser. Dansk fotoproduktion var på sit højeste. Importforholdene forbedredes langsomt, indtil alle restriktioner helt ophævedes ved årsskiftet 1952/53. Dermed var dagene talte definitivt, hvad angik dansk kameraproduktion. Tilbehørsfremstillingen var endnu i flere år derefter lønsom på flere områder.

I alt blev der fremstillet ca. 25.000 stk. NEO-FOT kameraer. En kollega traf i sommeren 1981 en ivrigt fotograferende dansk dame på en af de Canariske øers strande. Hun var bevæbnet med et NEO-FOT og ville ikke bytte til noget andet. Hun fik fine farvebilleder med sit gamle danske bakelitapparat.

Litteraturhenvisninger:

Foto Tidende nr. 1/1946, nr. 2/1946, Focus nr. 2/1946.
Foto Tidende nr. 5/1946, nr. 8/1946, nr. 10/1946, nr. 7/1948.